

УДК 631.158.636

Роль комплексного системного аналізу в управлінні підприємством

Гончаренко Н.Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України

У статті розглянуто вплив комплексного, системного аналізу на процес управління. Виділено основні відмінні характеристики системного аналізу від аналізу господарської діяльності. Охарактеризовано основні етапи проведення комплексного, системного аналізу. Відображено значення інформаційної системи, її роль та основні вимоги до побудови інформаційної моделі.

Ключові слова: комплексний аналіз, системний аналіз управління, інформація, конкурентоспроможність.

Гончаренко Н.Г. РОЛЬ КОМПЛЕКСНОГО СИСТЕМНОГО АНАЛИЗА В УПРАВЛЕНИИ ПРЕДПРИЯТИЕМ

В статье рассмотрено влияние комплексного, системного анализа на процесс управления. Выделены основные отличительные характеристики системного анализа от анализа хозяйственной деятельности. Охарактеризованы основные этапы проведения комплексного, системного анализа. Отображены значение информационной системы, ее роль и основные требования к построению информационной модели.

Ключевые слова: комплексный анализ, системный анализ, управление, информация, конкурентоспособность.

Goncharenko N.G. THE ROLE OF INTEGRATED SYSTEM ANALYSIS IN ENTERPRISE MANAGEMENT

The article considers the influence of complex, system analysis on the management process. The basic distinctive characteristics of the system analysis from the analysis of economic activity are allocated. The main stages of complex, system analysis are characterized. The value of the information system, its role and the basic requirements for building the information model are displayed.

Keywords: complex analysis, system analysis, control, information, competitiveness.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В сучасних умовах на перше місце ставиться питання успішної роботи будь-якого підприємства. Але, як відомо, фінансова економічна криза 2008 року, переорієнтація економіки країни на європейські ринки дещо загальмували економічне зростання країни, як наслідок, відчувається поступове скорочення виробничої діяльності в більшості галузей економіки. Так, за даними Державної служби статистики в Україні, обсяги валового внутрішнього продукту у постійних цінах 2010 року в 2015 році порівняно з 2010 роком скоротились на 10,9%, а з розрахунку на одну особу – на 9,5% [1, с. 13–17].

Для стабілізації та економічного зростання в країні необхідно багато чого змінити як на державному рівні, так і на рівні кожного окремого підприємства. На державному рівня першочерговою задачею є необхідність перегляду та коригування законодавчо-нормативної бази, а на рівні кожного окремого підприємства необхідно провести майже повну реконструкцію та перебудову виробничої діяльності. Підприємствам необхідно

підлаштовуватися під норми та стандарти, які висувають європейські ринки, та знайти канали реалізації своєї продукції на їх ринках. Успіх цієї роботи буде залежати від того, наскільки швидко і глибоко наші кадри сприймуть ці переміни, наскільки творчо та цілеспрямовано будуть впроваджувати в життя відповідні зміни.

Враховуючи всі можливості, слід сказати, що кожне підприємство повинно знайти необхідні резерви та розробити міри щодо їх реалізації. А здійснити цю роботу можна лише за умов комплексного системного аналізу в економічних розрахунках. Саме за умов системного комплексного аналізу можна обґрунтувати свої зобов'язання, скласти особистий виробничий план та вжити заходів щодо підвищення продуктивності праці, економії матеріалів, сировини, палива тощо, підвищити якість продукції.

Останніми роками дуже мало уваги приділялося аналітичній роботі на підприємствах. Приватні невеликі підприємства проводили лише поверхневий аналіз власних прибутків, а більш крупні підприємства намагалися не

втратити свої позиції на ринку, а аналіз зводили лише до формальних меж; зі складністю об'єкта дослідження здійснення комплексного підходу стало все більш складним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В різні часи вченими приділялася значна увага визначенню системного комплексного аналізу. В економічному словнику надано таке визначення: «системний аналіз – це сукупність методів і засобів дослідження складних багаторівневих і багатокомпонентних систем, об'єктів, процесів, що спираються на комплексний підхід, облік взаємозв'язків і взаємодій між елементами системи» [2]. Однак досить часто його розглядали й ототожнювали з економічним аналізом. При цьому слід відзначити, що саме системний аналіз відіграє ключову роль в управлінні та прийнятті правильних управлінських рішень. Аналізуючи періодичну інформацію, можна відзначити, що вперше термін «системний аналіз» було використано в роботах корпорації «RAND», які були пов'язані із задачами зовнішнього управління, ще в 1948 році. Пізніше після появи переведеної книги С. Оптнера [3] «Системний аналіз для рішення ділових і промислових проблем» він отримав досить широке використання в сучасній економічній літературі та в практиці роботи підприємств, міністерств та відомств. За сучасних умов роль комплексного, системного аналізу в управлінні все частіше цікавить як економістів-теоретиків, так і практиків виробництва. Так, Н.М. Гаркуша, О.В. Цуканова, О.О. Горошанська вказують саме на прямий зв'язок між системним аналізом та якістю управління: «у загальному вигляді системний аналіз можна охарактеризувати як методологію вирішення великих комплексних проблем управління. Він досліджує об'єкти системи з використанням системних принципів і покликаний надавати достовірну картину розвитку і діяльності економічного суб'єкта <...> Системний аналіз є найбільш об'єктивною основою для прийняття управлінських рішень» [4, с. 42–45].

Г.І. Купалова відзначає, що «зміст системного підходу полягає в комплексному вивченні складних об'єктів як єдиної цілісної системи у нерозривному зв'язку з усіма її складовими елементами <...> Цей аналіз відіграє головну роль у плануванні, управлінні виробництвом, прийнятті ефективних управлінських рішень» [5, с. 264–290].

Отже, можна відзначити, що роль системного комплексного аналізу має виняткове значення в діяльності підприємств і за умов

його правильного використання здійснює свій вплив саме на систему управління підприємством.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення проблеми впливу системного комплексного аналізу на рівень управління підприємством та його можливість давати вірні підходи до вирішення питання його конкурентоспроможності в умовах переорієнтації ринків збуту на світові ринки.

Вклад основного матеріалу дослідження. Для якісного управління важливим є питання попереднього аналізу та виявлення всіх невикористаних можливостей.

У широкому розумінні управління – це вплив суб'єкта управління на об'єкт управління для досягнення поставлених цілей.

Наукову основу управління становлять його принципи й методи. До принципів відносять науковість, безперервність, гнучкість, цілеспрямованість тощо.

На практиці управління здійснюється за допомогою методів. До них відносять економічні, психологічні й адміністративні (розпорядницькі) методи. Всі методи перебувають у тісному взаємозв'язку й взаємозалежності. З переходом економіки України на світові ринки і посиленням самостійності суттєво зросла роль економічних методів управління. Вони дають суб'єкту управління можливість самостійного вибору в межах наявних обмежень форм і способів дій, мобілізуючи в такий спосіб творчу активність і заповзятливість. Роль системи управління має пряmlinійну залежність з кінцевими результатами діяльності підприємства, а тому повинна використовувати всі можливості для досягнення позитивних результатів. На наш погляд, саме системний комплексний аналіз здатний вирішувати поставлені завдання та вказувати на прийняття правильних управлінських рішень для власного добробуту та подальшого процвітання підприємства.

Як відомо, комплексний економічний аналіз є системним дослідженням господарської діяльності в тісному взаємозв'язку та обумовленості всіх його розділів, дає достовірну оцінку та дає змогу виявляти наявні резерви з урахуванням кінцевих результатів. Тобто слід відзначити, що комплексний економічний аналіз вивчає всі аспекти інформаційної моделі виробничо-фінансової діяльності підприємств. Саме інформаційна модель повинна забезпечувати для економічного аналізу формування нормативних, облікових та звітних

показників за зміною організаційно-технічного рівня виробництва; використанням засобів та предметів праці; використанням трудових ресурсів; формуванням обсягів виробництва і реалізації продукції; виробничими затратами і собівартістю продукції; прибутком та рентабельністю продукції; відтворенням та обігом виробничих фондів; рентабельністю виробництва; фінансовим станом; економічним стимулюванням тощо.

Наступним кроком комплексного підходу є необхідність порівняння діяльності власного підприємства з діяльністю підприємств-аналогів. Це дає можливість виявити рівень конкурентоспроможності та скоригувати роботу власного підприємства. Саме в умовах інтеграції на Європейські ринки цей підхід стає особливо актуальним.

В сучасних же умовах необхідним стає використання саме методів системного аналізу, тобто тих проблем, які базуються на дослідженні як сукупності взаємопов'язаних елементів.

За використання комплексного підходу особливу увагу слід приділити саме системі показників та методів, за допомогою яких проводитиметься аналіз та вирішуватиметься та чи інша поставлена проблема. Адже головна проблема сучасного підприємства полягає у високій собівартості та низьких доходах, а інколи навіть у збитковості діяльності.

Отже, на наш погляд, головну увагу слід приділити саме побудові системи показників, які будуть мати ланцюговий зв'язок між собою і в результаті зможуть без зайвих затрат переорієнтувати підприємство на стандарти світових ринків та забезпечити довгострокову конкурентоспроможність власного бізнесу. За вдалої побудови системи показників можна виявити невикористані резерви та задіяти їх в роботу без зайвих затрат, а, навпаки, з певною вигодою. Це дасть можливість підприємствам поступово здійснити перебудову всієї системи планомірно та без значних фінансових втрат.

В ході проведення комплексного аналізу особливу увагу необхідно приділити якості та достовірності інформації. В сучасному потоці інформації, особливо інформації в мережі Інтернет, досить часто можна знайти неперевірену інформацію, використання якої може завести управління по хибному шляху.

Для якісної і компетентної роботи необхідна певна, кількісно обмежена інформація. Якщо ця умова не виконується, то виникає двостороння аномальна ситуація:

1) недостатня кількість інформації не дає змоги одержати повне уявлення про стан досліджуваного об'єкта, що приводить до інтуїтивного доповнення можливими варіантами;

2) надмірна кількість інформації знижує швидкість її оброблення й осмислення, вимагає додаткових витрат часу і праці; у такій ситуації не завжди вдається виявити головне, вловити закономірності і тенденції, встановити причинно-наслідкові зв'язки, в результаті чого можуть бути зроблені неправильні висновки, неправильно намічені шляхи подолання кризових ситуацій.

В усіх випадках інформаційні потоки повинні бути якісними, достовірними, обґрунтованими та правдивими. Оцінюється якість інформації за чотирма ознаками: повнота за умови мінімального обсягу, що забезпечує її репрезентативність; достовірність, своєчасність надходження; можливість практичного застосування для потреб аналізу.

Вимоги сучасного менеджменту потребують відповідних знань стосовно нагромадження та зберігання інформації.

Відібрані для використання джерела інформації підлягають формальній і суттєвій перевіркам. За формальної перевірки встановлюється правильність оформлення документів та звітів з точки зору наявності і заповнення реквізитів, таблиць, підписів, здійснюється перевірка сум, підсумків та погодженості взаємозалежних величин.

За суттєвої перевірки встановлюють доброякісність матеріалів, їх відповідність об'єктивній дійсності, можливість використання для аналізу. Тут потрібні знання теорії і практики економічного аналізу, належна кваліфікація і досвід роботи, а також знання технологічних дисциплін.

Особливу увагу під час створення інформаційних потоків необхідно приділити формуванню локальної мережі, в якій буде накопичуватися та зберігатися інформація. Сучасна локальна мережа повинна задовольняти вимоги системності, комплексності, оперативності, точності, прогресивності й динамічності. Тільки на основі виконання цих вимог забезпечуються об'єктивне пізнання стану досліджуваного об'єкта і тенденцій його розвитку, систематичне і цілеспрямоване підвищення ефективності господарської діяльності за результатами аналізу.

Під час створення інформаційної бази локальної мережі, по-перше, полегшується її використання; по-друге, чітко показується

дійсна потреба у вихідних даних; по-третє, виключається дублювання, полегшується групування їх у блоки для одночасної обробки. Крім того, формалізація задач стає безпосередньо об'єктом математичного моделювання, що суттєво підвищує глибину досліджень.

По-перше, для організації роботи в створенні та використанні інформаційних потоків характерно збереження цілості роботи за умови децентралізованої обробки інформації. Завдяки цьому досягаються об'єктивність роботи та її достовірність. В умовах децентралізованої обробки інформації цілість роботи не руйнується, не порушується єдність мети та завдань з точки зору його системних властивостей.

По-друге, поставлені завдання вирішуються безпосередньо самим користувачем на своєму робочому місці. Спеціаліст веде особистий контроль над всіма стадіями процесу оброблення інформації, має можливість оцінити отримані результати, грамотно використати їх для обґрунтування прийнятих рішень, задоволення різноманітних інформаційних потреб системи.

Створення інформаційних потоків системного аналізу вирішує такі завдання:

- зниження трудомісткості та вартості процесу;
- скорочення строків обробки даних, підвищення їх якості та достовірності;
- забезпечення встановлених строків виконання окремих операцій;
- підвищення гнучкості та оперативності керування процесом;
- удосконалення організації праці користувачів.

Це дасть змогу:

- своєчасно передавати та отримувати необхідну інформацію, що дасть можливість своєчасно виявляти та реагувати на зміну попиту і пропозиції на ринку;

- мати доступ до будь-яких джерел інформації, що найбільш ефективно буде працювати в сфері перерозподілу продукції;

- створити необхідну певну, кількісно обмежену інформацію, яка буде використовуватись для проведення аналізу.

На наш погляд, наведена методика створення інформаційних потоків дасть змогу сконцентрувати певні можливості на зростання економічної ефективності роботи управлінців, що буде сприяти підвищенню якості управління та забезпечувати безперебійну роботу перерозподілу матеріальних потоків.

На основі інформаційної моделі складається загальна блок-схема комплексного аналізу, в якій відображуються всі етапи виробництва та реалізації продукції. Спочатку дається попередня характеристика діяльності підприємства за системою найважливіших показників, потім детально аналізуються фактори та причини, а завершальний етап складається з перевірки формування та використання всіх ресурсів, комплексного оцінювання діяльності підприємства; головним є те, що є всі можливості спрогнозувати подальший розвиток підприємства.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, проведені спостереження доводять, що саме комплексний системний аналіз спроможний технічно вирішувати питання, пов'язані з якісним управлінням. Комплексний аналіз дає змогу охопити всі структурні сторони підприємства, а системний підхід дає можливість побудувати таку економічну модель, яка дасть змогу управлінцю знайти та прийняти правильне рішення. За умов інтеграції Українського ринку на світові ринки це є, на наш погляд, одним із варіантів не затратного пошуку рішень та варіантів на шляху просування продукції та її конкурентоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Національні рахунки України за 2015 рік : статистичний збірник / за ред. І.М. Нікітіної. – К., 2017. – 177 с.
2. Борисов А.Б. Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 2003. – 895 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tochka.com/index.php/info/glossary>.
3. Оптнер С. Системний аналіз для вирішення ділових і промислових проблем / С. Оптнер. – М. : Радянське радіо, 1969. – 127 с.
4. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті : [навч. посіб.] / [Н.М. Гаркуша, О.В. Цуканова, О.О. Горошанська]. – 2-ге вид. – К., 2012. – 591 с.
5. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу : [навч. посіб.] / Г.І. Купалова. – К., 2008. – 639 с.